

15. Шишко К. Писанки : [поезія] / К. Шишко ; [ред.-упоряд. В. Жежерун, С. Корсай, С. Цюриць]. – Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2010. – 212 с.
16. Шишко К. Пісня дощу: вибране з неопублікованого : [поезії] / К. Шишко ; [упоряд. А. Якубюк]. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2001. – 256 с.

Назарук Ирина. Евгений Сверстюк и Кость Шишко: судьбы писателей в контексте движения сопротивления 60–80-х годов. В статье раскрывается суть такого явления, как движение сопротивления, которое зародилось и активно развивалось на территории Украины в 1960–1980-х годах, когда все сферы жизни испытали на себе огромное влияние коммунистической идеологии. Больше всего этот процесс отразился на литераторах. Основное внимание этой статьи сосредоточено на фигурах таких волинских шестидесятников, как Евгений Сверстюк и Кость Шишко, попавших под две волны тогдашних репрессий против интеллигенции. Также прослеживается, как повлияла социально-политическая атмосфера на их жизненный путь. Проанализированы общие темы, мотивы и образы в творчестве на материале публицистики и поэзии Евгения Сверстюка и Костя Шишка, обращено внимание на главные идеи и принципы, которые они отстаивали.

Ключевые слова: идеология, самиздат, движение сопротивления, шестидесятник, диссидент, образ, мотив.

Nazaruk Iryna. Yevgen Sverstyuk and Kostya Shyshko: the Stakes of Artists in the Context of Motion of Resistance 60–80th. The article disclose the content of the phenomenon of the resistance movement, which was established and actively developed in Ukraine in 1960–1980-ies, when all domains of life have tempted the immense influence of communist ideology. Above all this process was reflected at the bookmen. The main point in the article is focused on such figures as Evgen Sverstyuk and Kostya Shyshko, who fell under two waves of repression against intellectuals. As well is observed the influence by the socio-political atmosphere the way of their life. The common subject, reasons and images in the works are reviewed on the material of publicism and poetry of Evgen Sverstyuk and Kostya Shyshko, as well as drew attention to the main ideas and principles which they defended.

Key words: ideology, self-publishing, the resistance movement, sixties, dissident, image, motif.

Стаття надійшла до редколегії
24. 12. 2015 р.

УДК 821.161.2(477.82)-3.09:070

Ігор Ольшевський

Постать і творчість Євгена Сверстюка на сторінках газети «Луцьк молодий» (1999–2005 рр.)

У статті зроблено спробу відтворити хроніку публікацій та проаналізувати зміст статей, есеїв, публіцистичних виступів Є. О. Сверстюка, надрукованих у газеті Волинського державного університету імені Лесі Українки «Луцьк молодий» упродовж існування часопису (1999–2005 рр.), а також заміток та нарисів, присвячених письменникові-філософу.

Ключові слова: Євген Сверстюк, Україна, шістдесятники, дисидентство, «Луцьк молодий».

Постановка наукової проблеми та її значення. У роки хрущовської «відлиги» ім'я Є. Сверстюка (як і інших шістдесятників) зринало на сторінках «Літературної газети» (згодом «Літературної України»), журналів «Жовтень» (нинішній «Дзвін», «Дніпро», «Вітчизна», «Українська мова і література в школі») та інших видань не надто часто, але завжди простежувалися безкомпромісність, відвертість критика, його на диво незалежна від кон'юнктури позиція, що спричинилося, зрештою, до того, що публікації (зокрема й за кордоном) і сама постать пана Євгена викликали великий інтерес не лише з боку читачів, а й із боку каральних органів: 1972 року письменник був репресований. Та навіть у час, коли на творах та імені Євгена Сверстюка лежало тавро заборони, його есе «Собор у риштованні», «Остання сльоза», «Іван Котляревський сміється», «На мамине свято» проривалися до слухача через «радіоголоси», що заглушувалися, через «сам-» і «тамвидав».

Опинившись на волі, Євген Олександрович не піддався загальній ейфорії ні в часи горбачовської «гласності», ані тоді, коли розпався Союз і на його теренах постали незалежні держави й

серед них – Україна. Його слово зазвучало в радіоефірі та зі сторінок часописів (зокрема й студентських) як слово людини, котра тверезо, реально мислить і яка вистраждала право на відверту розмову з народом, на чесну оцінку дійсності, якою б дошкульною ця оцінка не була. Нинішня непростя ситуація в Україні підтверджує рацію пана Євгена.

Мета й завдання статті – проаналізувати зміст і характер публікацій Євгена Сверстюка на сторінках газети Волинського державного університету «Луцьк молодий» та довести актуальність його прижиттєвих виступів у пресі й на радіо для сучасності.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки Євген Олександрович завжди був не просто бажаним гостем, а й щирим другом (згодом і його почесним доктором). У 1999–2005 роках в університеті (тоді ще Волинському державному) видавалася газета «Луцьк молодий», де втілювалось і слово письменника про події в Україні, й інформація про його візити до Луцька. Цьому значною мірою сприяло те, що родина тодішнього головного редактора «Луцька молодого» Андрія Криштальського підтримувала тісні дружні стосунки з Є. Сверстюком.

Тож уже в першому числі університетського тижневика (12 серпня 1999 року) було вміщене напутнє слово пана Євгена працівникам новоствореної газети, де, зокрема, мовилося:

«Хай “Луцьк молодий” засвітить гасло культури над Волиню з її древніми багатими традиціями, з її добрими і шляхетними людьми, немилосердно глушеними бур’яном.

Нехай ваша газета стане дзеркалом, перед яким посоромляться читачі вуличних чуток, пліток та безплідної інформації.

Підійміть над буденщиною “Світло для світу”» [8].

21 вересня 2000 року у 28-му номері «Луцька молодого» під назвою «Василь Стус. 15 років. Міра присутності», опубліковано текст виступу Євгена Сверстюка (на той час – уже президента українського ПЕН-клубу) на вечорі, присвяченому 15-й річниці загибелі Василя Стуса. Старший побратим поета-мученика говорив про те, що В. Стусові вдалося зреалізувати свій талант за умов, де інші гаснуть і посилаються на умови, удалося піднятися «над мілинами часу». Він справді, мовлячи словами одного зі своїх пророчих віршів, «у смерті повернувся до життя», оскільки й життям, і сконом своїм зробив «більше за багатьох інших, кому поталанило вернутися» [7], здійснивши високу місію єднання національно свідомих людей навколо української ідеї. Торкнувся пан Євген і постаті тодішнього віце-спікера парламенту Віктора Медведчука, котрий у 1980 році на повторному процесі у справі Василя Стуса, попри відмову підсудного, узяв на себе адвокатський захист поета, але на самому суді, за інформацією самвидавної «Хроніки текущих событий» [13], констатував, що «все преступлення Стуса заслуживають покарання», по суті, перевівши захист у площину звинувачення (супутні згадки про «перевиконання норми» та «перенесену операцію» вже нічого змінити не могли).

У червні 2001 року Україну відвідав Папа Римський Іван Павло II. Цій знаменній події присвячено статтю Євгена Сверстюка «Білий вітрильник надії – супроти вітру». Вона побачила світ напередодні 10-ї річниці Незалежності України, 23 серпня 2001 року у 26 (88) числі «Луцька молодого». Пан Євген не просто подав хроніку перебування понтифіка в Києві та Львові – для нього, як християнського мислителя, візит Івана Павла II був спалахом Світла, настільки яскравого, що в його променях стало зрозуміло, хто є хто у своєму ставленні до Бога й Христові Церкві та у своєму розумінні духовності. Є. Сверстюкові як православному українцеві боліло те, що Папу, який хотів поклонитися Києво-Печерській лаврі та Святій Софії, до цих святинь не допустили фундаменталісти, чи, як мовлено в статті, «заполітизовані фарисеї». І все ж, аналізуючи візит понтифіка в Україну, пан Євген доходив висновку: «Папа виступив учителем української молоді. Може, багатьом саме з його слів уперше відкрилася ясність любові до Бога, до брата свого, до народу. І то саме обов’язок любові і служіння загальному добру» [6]. А пишучи про зустріч Івана Павла II зі Всеукраїнською радою церков особливо наголошував, що «Папа увійшов не як представник іншої церкви, а як проповідник Євангелії, яка має поєднати усіх людей на принципах Закону Божого». Основним же благодатним наслідком доленосного візиту Євген Олександрович вважав те, що «люди ясніше уявили собі місію Церкви – рятувати душу людини, заплутаної вогниками спокусливого ринку, а не марити про “канонічні території” й обманювати марновірних людей поганськими прикметами, забобонами і страховиськами» [6].

2002 року в серії «Планета література», яку започаткували очолюваний Віктором Зубовичем Волинський академічний дім та редакція журналу «Терен», побачив світ перший випуск комплексу портретів «Письменники Великої Волині» (Луцьк : Волин. обл. друк., 2002; автор проекту – головний редактор часописів «Луцьк молодий» і «Терен» Андрій Криштальський. Згадане видання містило портрети діячів літератури, чие життя так чи інакше пов'язане з нашим краєм, – від Данила Братковського до Євгена Сверстюка. Рецензію автора цих рядків під назвою «Зустріч перша, не остання» вміщено 5 вересня того ж року у 21 (127) номері «Луцька молодого» [4].

6 лютого 2003 року на шпальтах університетської газети в рубриці «Актуальні нотатки» надруковано роздум Є. Сверстюка «Які ми є, українці?», присвячений понад трьохсотлітній історії непростих стосунків між Україною та Росією. З огляду на сучасні реалії ці нотатки звучать як пересторога, до якої можновладці в Україні, хоч як це прикро, так і не прислухалися, а може, і свідомо не захотіли прислухатися. Як наслідок – війна й безліч жертв...

У 2003 році Євгенові Сверстюкові виповнилося 75 літ. І хоч день народження письменника (і як потім, на жаль, виявилось – день смерті теж) припадав на грудень, ювілейні статті про нього почали з'являтися задовго до урочистих дат (узагалі, на думку автора цих рядків, приурочення якихось значних публікацій чи заходів лише до святкових дат є далеко не кращим пережитком минулого). Тож 20 березня згаданого року 12 (155) число «Луцька молодого» відкрилося розлогим нарисом знаного журналіста й поета, давнього приятеля університетської газети Віктора Вербича «Голгофа і свято надій Євгена Сверстюка». Автор докладно розповідав про життєві перипетії свого героя, котрий не один раз зізнавався, що його погляди сформували батьки, а також брати (один із них, Яків, був вояком Української повстанської армії). Найдраматичніші сторінки біографії Євгена Олександровича (суд, намагання схилити письменника до каяття, поневіряння в таборах та на засланні, і – попри каторжні умови – творчість, публікації у «тамвидаві», спілкування з політв'язнями, листування з відомими правозахисниками та симпатиками дисидентського руху за кордоном) окреслюються в нарисі напрочуд зримо, являючи читачеві образ безстрашного, безкомпромісного й послідовного борця за волю України і права та свободи людини в ній. До нарису включено й фрагмент інтерв'ю, яке В. Вербич, перебуваючи в Києві, узяв у Є. Сверстюка. Пан Євген висловив тоді чимало цікавих, глибоких думок (узагалі, кожен його фразу можна сприймати як своєрідний афоризм), а на запитання журналіста, чи згоден він із трактуванням тогочасних подій в Україні як ситуації «глухого кута», рішуче відповів:

«Ні. Ми надто звужуємо сферу усвідомлення історії – часто зводимо все до оцінки діянь певної групи людей. Не бачимо практично всього багатства, що дає оптимістичні підстави. Не можна стверджувати, що той чи інший час виключно трагічний. Кожен історичний момент дає нам шанс. Кожен з нас не повинен забувати, що перемоги нема. Є момент, який треба брати на свої плечі. Завжди треба виявляти енергію опору. Бо жити – це творити. А творити можна напруженням усіх життєвих сил. Тільки тоді ти щось можеш, коли працюєш з елементарною самовіддачею. Важливо, щоб людина була здатна працювати на максимумі своїх зусиль. Духовних – у першу чергу» [1].

Своєрідним продовженням цієї розмови (тільки вже зі студентською та викладацькою аудиторією Лесиноного вишу) стала лекція письменника і вченого «Духовні тривоги України». Як зазначалося в матеріалі про цю подію, опублікованому 15 травня 2003 року в 19 (162) номері «Луцька молодого», її важко було назвати лекцією у звичному, «казенному» розумінні цього слова – це був щирий, невимушений і при тому надзвичайно актуальний діалог про болі України, нагальні проблеми національної культури, духовності, релігії, про політичну важливість їх розв'язання.

2004 року, коли відійшов у вічність визначний український письменник, філософ і правозахисник, багаторічний голова Української Гельсинської групи Микола Руденко, Євген Сверстюк відгукнувся на смерть свого побратима по боротьбі із системою зворушливим словом пам'яті, у якому яскравіше, аніж будь-хто до нього, схарактеризував нелегкий життєвий шлях людини, яку не змогли зламати ні неволя, ні чужина:

«Від вислужництва підлої епохи, – ішлося в некролозі, опублікованому 22 квітня 2004 року в 16 (200) числі університетського часопису, – він втік на фронт. Від привілеїв фронтовика – забіг у літературу. Літературних привілеїв уник і заглибився у життя. З літературної номенклатури – прорвався у дисиденти. Найважче дістався Миколі Руденкові прорив з марксистів у антимарксистів –

з перспективою концтаборів і глухого викреслення з літератури, де він був популярним письменником. Але добрий козацький корінь усе здолав: “Або волю здобути, або дома не бути”.

Стоїцизм протистояння людей з такою біографією – рідкість. Треба було дуже любити свій рідний край, бути вірним йому, відповідальним громадянином, щоб прислухатися до голосу Неба і зовсім не слухати голосів владних, грізних і вимогливих.

Великим правдолюбом був Микола Руденко – і мусив вибрати дорогу гнаних за правду. Чашу свою він пив з мовчазною гідністю – до кінця. І Бог давав йому свою силу» [11].

Того ж таки 2004 року Волинська мистецька агенція «Терен» (директор – Андрій Криштальський) благословила у світ книгу коротких есеїв Євгена Сверстюка «На хвилях “Свободи”», яка ще раз засвідчила несхитність громадянської позиції письменника, його вірність раз і назавжди обраним ідеалам (чого варті самі тільки назви – «Знов заглушують “Свободу”», «Називати речі своїми іменами», «Адмінресурс. Яке йому діло до Тараса Шевченка?», «Бути, а не здаватися» і т. ін.) і вкотре підтвердила, що дисидентство не було для пана Євгена лише певним життєвим періодом, нехай і найдовшим, що охоплює й шістдесятницьку молодість, і гулагівську зрілість – а й за років Незалежності залишається станом його душі.

Яких би питань не торкався Євген Сверстюк (а в книзі простежуємо роздуми на теми як політики, так і релігії, історії, літератури – і це далеко не повний перелік), він не обмежувався констатацією фактів, а щоразу спонукав і нині – у безсмерті, – спонукає до їх аналізу, підштовхує тих, хто ще не зледащів украй серцем і думкою, до усвідомлення причин невітшного становища України. «Десять років, – із гіркою й болем говорить письменник, – ми блудимо, сперечаючись: чи йти вперед, чи вертатися до старого виходу. Усі ті безвідповідальні і безкарні, орієнтовані егоїстично, кинулись у всі тяжкі гріхи – пихи старшинської, лакомства нещасного, обжорства, заздрості, лінивства і гніву... І все це забувало в болоті беззаконня. Якби шукати діагноз нашої недуги протягом десяти років, то це буде передусім брак любові, від якої мало б заясніти лице нашої Матері» [10, с. 181].

Інформацію про київську презентацію згаданої книги Є. Сверстюка вміщено 4 листопада 2004 року в 38 (222) номері «Луцька молодого» під красномовною назвою «Євгена Сверстюка “зглушують” і сьогодні».

З Лесиним вишем був Євген Олександрович і в дні Помаранчевої революції. 2 грудня 2004 року в 42 (226) числі «Луцька молодого» з'явилася його стаття «22 листопада 2004 року. Майдан Незалежності», де автор, щиро вітаючи народний революційний порив, слушно стверджує, що саме того вікопомного ранку відбулося справжнє хрещення Майдану, що раніше мав лише назву, «з якої часом посміхалися». «Віднині, – констатував пан Євген, – це живий майдан Незалежності», – й ці слова тепер сприймаються як пророчі з огляду на події майбутньої Революції гідності 2013–2014 рр.

«Молодь, – читаємо в статті, – йде на боротьбу за правду. Зневажена і окрадена Україна знов приверне до себе увагу ясними обличчями сміливих і готових боротися за свободу» [5]. Останній же абзац стосується того резонансу, якого набули у світі події Помаранчевої революції: «Навколо нас є широкий світ, який вітає Україну, українську сміливу молодь. І знов звучить серйозно: “Слава Україні!”» [5].

Та Євген Сверстюк не був би самим собою, якби піддався звичайній революційній ейфорії. Просто дивуєшся далекоглядності цього достойника, котрий у статті «Майдан вимагає служіння», опублікованій 29 вересня 2005 року в 31 (261) номері «Луцька молодого», нагадував громадянам України:

«Майдан живе. Але не думайте, що він видав вам пожиттєві мандати і готовий до зубів боротися за своїх вчорашніх героїв. Він чекає подвижництва. Майдан вже пережив другий акт і придивляється до вас у третьому акті. Але знайте, що цей тисячокий Майдан дуже тверезо спостерігає за кожним, хто після свята зійшов зі сцени і взявся робити реальну справу чи взявся за улюблені ігри, подвійні ігри, помабуючи вчорашнім прапорцем.

Думаєте, Майдан не чує, яким охлялим голосом вимовляє його ім'я – Україна?

Думаєте, звідти безперервно будуть сипатися аванси безмежної довіри?

Майдан вимагає служіння» [9].

Висновки й перспективи подальших досліджень. 17 листопада 2005 року вийшло останнє, 38 (268) число «Луцька молодого», а в лютому наступного побачив світ перший номер нової університетської газети – місячника «Наш університет». Кожен новий візит до Лесиного вишу його

почесного доктора Євгена Сверстюка з лекцією чи презентацією нової книги відбивався й на сторінках нового часопису, і на університетському сайті. Ґрунтовне освоєння спадщини письменника-філософа триває й нині, що засвідчила, зокрема, Міжнародна наукова конференція «Творчість Є. О. Сверстюка в контексті української та світової літератури», яка відбулася 1–2 грудня 2015 року. Так, віриться, буде й надалі, бо такі, як Євген Олександрович, смерті непідвладні, а слово їхнє ніколи не втратить своєї актуальності.

Джерела та література

1. Вербич В. Голгофа і свято надій Євгена Сверстюка / Віктор Вербич // Луцьк молодий. – 2003. – Ч. 12 (155). – 20 берез. – С. 1, 6.
2. [Вл. інф.]. Євгена Сверстюка: «заглушують» і сьогодні / [Вл. інф.] // Луцьк молодий. – 2004. – Ч. 38 (222). – 4 листоп. – С. 1.
3. [Вл. інф.]. Євген Сверстюк: «Духовні тривоги України» / [Вл. інф.] // Луцьк молодий. – 2003. – Ч. 19 (162). – 15 трав. – С. 1, 6.
4. Ольшевський І. Зустріч перша, не остання / Ігор Ольшевський // Луцьк молодий. – 2002. – 5 верес. – С. 10.
5. Сверстюк Є. 22 листопада 2004 року. Майдан незалежності / Євген Сверстюк // Луцьк молодий. – 2004. – Ч. 42 (226). – 2 груд. – С. 1, 3.
6. Сверстюк Є. Білий вітрильник надії – супроти вітру / Євген Сверстюк // Луцьк молодий. – 2001. – Ч. 26 (88). – 23 серп. – С. 5.
7. Сверстюк Є. Василь Стус. 15 років. Міра присутності / Євген Сверстюк // Луцьк молодий. – 2000. – Ч. 28 (48). – 21 верес. – С. 1, 4.
8. Сверстюк Є. Засвітити гасло культури / Євген Сверстюк // Луцьк молодий. – 1999. – Ч. 1. – 12 серп. – С. 1.
9. Сверстюк Є. Майдан вимагає служіння / Євген Сверстюк // Луцьк молодий. – 2005. – Ч. 31 (261). – 29 верес. – С. 1, 3.
10. Сверстюк Є. На хвилях «Свободи» / Євген Сверстюк. – Луцьк : ВМА «Терен», 2004. – 312 с.
11. Сверстюк Є. Пам'яті Миколи Руденка / Євген Сверстюк // Луцьк молодий. – 2004. – Ч. 16 (200). – 22 квіт. – С. 3.
12. Сверстюк Є. Які ми є, українці? / Євген Сверстюк // Луцьк молодий. – 2003. – Ч. 6 (149). – 6 лют. – С. 1.
13. Суд над Стусом [Електронний ресурс] // Хроника текущих событий. – М. : Самиздат, 1980. – Вып. 58. – Режим доступа : <http://www.memo.ru/history/diss/chr>

Ольшевский Игорь. Личность и творчество Евгения Сверстюка на страницах газеты «Луцк молодой» (1999–2005). В статье сделана попытка воспроизвести хронику публикаций и проанализировать содержание статей, эссе, публицистических выступлений Е. А. Сверстюка, напечатанных в газете Волынского государственного университета имени Лесы Украинки «Луцк молодой» на протяжении существования издания (1999–2005 гг.), а также заметок и очерков, посвящённых писателю-философу. В процессе данного анализа многогранность личности и таланта Евгения Сверстюка становится очевидной, как и его принципиальная, бескомпромиссная гражданская позиция на протяжении всей жизни, сломить которую не смогли ни арест, ни допросы, ни годы, проведённые в лагерях. Апеллируя к событиям современности, автор приходит к выводу о непреходящей актуальности высказанных публицистом мыслей и мнений – особенно в наше непростое время.

Ключевые слова: Евгений Сверстюк, Украина, шестидесятники, диссидентство, «Луцк молодой».

Olshevsky Igor. Personality and Creativity of Eugene Sverstiuk in the Newspaper “Young Lutsk”. In this article author attempts to reproduce the chronicle of publications and analyze the content of articles, essays, journalistic performances E. A. Sverstiuk printed in the newspaper of Volyn State University of Lesya Ukrainka “Young Lutsk” for the duration of edition (1999–2005). Also in this article are analyzes notes and essays devoted to writer-philosopher. As a result of this analysis, the versatility of Sverstyuk’s personality and talent becomes evident. Also becomes evident his principled and uncompromising civil position during all his life, which could not to crack arrest and interrogation and the years in prison camps. Apelling to contemporary events the author proves the enduring actuality of publicist’s thoughts and opinions – especially in our difficult time.

Key words: Eugene Sverstyuk, Ukraine, Sixties, dissidence, “Young Lutsk”.

Стаття надійшла доредколегії
26. 12. 2015 р.